

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН СІАУЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕНІКАЎ БЕЛАРУСІ І КАМІТЭТА ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАЎ БССР

№ 2 (913) Субота, 10 студзеня 1953 года Цана 50 кап.

Вынікі тэатральнага года

Незвычайным быў мінулы год у тэатральным жыцці рэспублікі. Ён праходзіў на ўмовах напружанай падрыхтоўкі да каляды беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве.

Перад тэатрамі ў мінулым годзе стаяла задача: не знікаючы якасці п'есаў, выконваць свае рэпертуарныя планы з такім разлікам, каб кожны паўтара месца, а то і кожны месяц выпускаць новы спектакль.

Горш абстаіць справа ў рускіх драматычных тэатрах БССР. За мінулы год тут паставілі толькі тры новыя спектаклі, замест васьмі па плану.

Якіх-ж вывады можна зрабіць з вышту мінулага тэатральнага года?

У першую чаргу трэба адзначыць, што ў пераважнай большасці тэатраў узрасла адказнасць за сучасную тэму. У гэтым нас пераконалі такія спектаклі, як «Кастрычнік», «Любіў Ярава», «Макар Дубіна».

Нашы тэатры па-сапраўднаму яшчэ не ўзялі важнейшую тэму сучаснасці — тэму барацьбы за мір. Спектаклі «На досвітку» А. Макавіча (тэатр імя Я. Купалы) і «Іначай жыць нельга» А. Сафронава (тэатр імя Ленінскага домамоладу Беларусі).

Амаль кожны тэатр паставіў па адной, а некаторыя і па дзве п'есы рускай класічнай драматургіі, сарод якіх пераважае месца займаюць творы М. Горкага і А. Кастрыцкага.

Трэба, нарэшце, адзначыць і той факт, што за мінулы год тэатры паставілі дзевяць спектакляў па п'есах беларускай драматургіі, з іх — чатыры спектаклі па новых п'есах, што таксама сведчыць аб пазіўным зруху ўперад, калі ўлічыць, што ў 1951 годзе былі паставлены толькі дзве новыя арыгінальныя п'есы.

Сур'езнейшым пытаннем для ўсіх тэатраў рэспублікі з'яўляецца якасць паставіў савецкіх і класічных п'ес. Высокая мастацкая якасць спектакля ў значнай меры абумоўлівае яго поспех.

Амаль кожны тэатр паставіў па адной, а некаторыя і па дзве п'есы рускай класічнай драматургіі, сарод якіх пераважае месца займаюць творы М. Горкага і А. Кастрыцкага.

У тэатрах рэспублікі вельмі мала спектакляў, якіх тварыла ўвайшлі ў рэпертуар і жывуць на сцэне на некалькі год.

Звычайна жыццё спектакля заканчваецца на працягу аднаго сезону, а то і раней. Прычына гэтага — нізкі мастацкі ўзровень паставіў.

Але бывае і так, што спектакль нядрэнна паставіў, у ім ёсць акторскі ансамбль, тама п'еса хваляе глядача, ён ахвотна ідзе ў тэатр, і, вяртаючыся гэтым, кіраўніцтва тэатра пачынае базілігна эксплуатаваць такую паставіў.

Не так даўно паставіў спектакль «Яе сябры» прайшоў больш п'есадзесяці разоў, а «Хітравыя закаханыя» неўзабаве дасягне сотага каказу. Быў час, калі спектакль «Яе сябры» на працягу месяца ставіўся амаль праз дзень.

Ці нармальна гэта? Не. Гледзчы, які наведваў гэты спектакль, на сцэнасі, нама чаго болей глядзчы ў тэатры, і ён доўга чакае другіх паставіў. А часам, больш змястоўныя спектаклі вельмі рэдка можна бачыць на сцэне. Так, спектакль «Два лагера» Якабсона ў тым-жа тэатры за мінулы год прайшоў толькі сем разоў, а «Дзяцяк Ваня» Чэхава — тры разы.

З года ў год рэкорд колькасці паказаў застаецца за спектаклем «Дзень пудоўных падмаўў» у тэатры імя Я. Купалы. І ў мінулым годзе спектакль быў паказаны больш сарака разоў. Гэтай лічбы не дасягнуў ніводзін новы спектакль у гэтым тэатры.

Такая практыка паказу некаторых спектакляў затрымавае творчы рост тэатра. Камітэт па справах мастацтва пры Савеце Міністраў БССР у гэтай справе заняў пазіцыю рэгістратара і не ўмешваецца ў парадак паказу спектакляў глядачы.

Некаторыя спектаклі хутка сыходзяць са сцэны яшчэ і таму, што тэатры не ўмеюць прапагандаваць іх, слаба звязаны са сваімі глядачамі. Валі гэтага цэля казкаць пра калектывы, якія працуюць у абласных цэнтрах, дык такі напор дзікам можна адрававаць мініскім тэатрам. Актары і рэжысёры мініскіх тэатраў рэдка выступаюць з творчымі прапозіцыямі на заводзчы, фабрыках, ва ўстановах.

Мініскія тэатры паранейшым не навучыліся рабіць цікавую рэкламу сваіх спектакляў, не паладзілі арганізаваны продаж білетаў. Стаўка на самацёп не раз давала кіраўнікам тэатраў пазульчаны ўрокі. У оперным тэатры шчыра былі выпадкі, калі спектаклі ішлі пры амаль пустых залах. Тое-ж самае часта бывае і ў тэатры імя Я. Купалы.

Майстры сцэны не раз гаварылі аб тым, што крытыка ў тэатральных калектывах разгорнута слаба. Кіраўніцтва тэатраў і мастацкія саветы, якія ў першую чаргу павінны былі ўначаліць творчыю крытыку, у большасці бяздзейнічаюць. Такое становішча засталася і на сённяшні дзень.

Падрыхтоўка да каляды актывізавала работніцкі мастацтва і павінна стаць сур'езнай асновай для палепшэння работы тэатраў у новым годзе.

Камітэт па справах мастацтва трэба раз назавесці арміяца ад пазіцыі неўмешання ў складанне рэпертуарнага планаў. У гэтай справе Камітэту неабходна праявіць п'ервубу прынцыповасць, каб у рэпертуар не трапілі вышадковыя, малакаштоўныя п'есы і спектаклі, які гэта час бывае. Трэба павясіць адказнасць за ідэйную значнасць рэпертуара і ў сямі тэатральных калектывах.

Сесія Акадэміі навук БССР, прысвечаная твору таварыша І. В. Сталіна „Эканамічныя праблемы соцыялізма ў СССР“

6—8 студзеня адбылася сесія Акадэміі навук Беларускай ССР, прысвечаная гональшаму твору таварыша І. В. Сталіна «Эканамічныя праблемы соцыялізма ў СССР».

Класічны твор таварыша І. В. Сталіна «Эканамічныя праблемы соцыялізма ў СССР», — сказаў у сваім уступным слове прэзідэнт Акадэміі навук БССР В. Ф. Куправіч, — неадзінамі ўклад у скарбніцу марксізма-ленінізма. Ён пакладзены ў аснову рамшніў XIX з'езда КПСС. У гэтай гональшай працы правадары ўказаны шляхі паступовага пераходу ад соцыялізма да камунізма.

Таварыш І. В. Сталін вучыць нас, савецкіх вучоных, як трэба спалучаць тэарэтычныя даследаванні з праблемамі развіцця народнай гаспадаркі, навукі і культуры.

Гэтая сесія Акадэміі навук Беларускай ССР ставіць сваёй асновай дапамагчы вучоным рэспублікі глыбей пазнаць палажоны гональшай працы таварыша І. В. Сталіна «Эканамічныя праблемы соцыялізма ў СССР», штодзёсна іспраўняючы імі ў сваіх навуковых даследаваннях, спосабох распрацоўваць праблемы, якія маюць важнейшае значэнне для народнай гаспадаркі Беларускай ССР.

На сесіі былі застуханы даклады: намесніка дырэктара Інстытута філасофіі Акадэміі навук ССРСР, доктара філасофскіх навук Ц. А. Сцяпаніяна «Праца І. В. Сталіна «Эканамічныя праблемы соцыялізма ў СССР» — праграма будаўніцтва камунізма»; дырэктара Інстытута эканамікі Акадэміі навук БССР Г. Т. Кавалёўскага «Таварыш І. В. Сталін аб характары эканамічных законаў соцыялізма»; доктара філасофскіх навук І. Н. Лунчыцкага «Таварыш І. В. Сталін аб умовах пераходу ад соцыялізма да камунізма».

Усесаюзная выстаўка выяўленчага мастацтва дзяцей

У Маскве, у выставачных залах аркамітэта Сіауза савецкіх мастакоў, адкрылася сёмай Усесаюзная выстаўка выяўленчага мастацтва дзяцей.

На выстаўцы, арганізаванай ЦК ВЛКСМ, Камітэтам па справах мастацтва пры Савеце Міністраў ССРСР і Міністэрствам асветы РСФСР, прадстаўлена звыш 800 работ.

Асноўнай тэмай творчасці дзяцей з'яўляецца наша савецкае жыццё. Вялікія будоўлі камунізма, творчая праца народа, барацьба за мір ва ўсім свеце, дружба і любоў, слаўная гісторыя нашай Радзімы, любоў да роднай прыроды — усё гэта знайшло свой адбрак у шматлікіх работах, прысланых з усіх шаснаццаці саюзных рэспублік.

Багата прадстаўлены малюнкы, якія выкананы маслам, акварэляю, каларовымі алоўкамі. Колькі свежасці і жыцця ў гэтых малюнках, колькі непасрэднасці, з якой нашы дзеці ўспрымаюць жыццё!

Выяўленчая творчасць беларускіх дзяцей

У рабоце сесіі Акадэміі навук БССР прынялі ўдзел навуковыя работнікі вышэйшых навуковых устаноў і навукова-даследчых устаноў рэспублікі, прадстаўнікі партыйных і грамадскіх арганізацый Мінска — усяго каля 800 чалавек.

Адбылася агульная схода аддзяленняў: грамадскіх навук, біялагічных і сельскагаспадарчых навук, фізіка-матэматычных і тэхнічных навук, на якіх былі выбраны правадзейныя члены і члены-карэспандэнты Акадэміі навук Беларускай ССР, акадэмікі — сакратары аддзяленняў, члены бюро аддзяленняў.

Затым агульны сход правадзейных членаў і членаў-карэспандэнтаў Акадэміі навук Беларускай ССР вышуў:

выц-прэзідэнтамі Акадэміі навук Беларускай ССР правадзейных членаў АН БССР К. М. Міцкевіча (Якуба Коласа), І. С. Лунчыцкага, Б. В. Браўнава; галоўным вучоным сакратаром прэзідэнта Акадэміі навук Беларускай ССР — члена-карэспандэнта АН БССР С. П. Маргуловіча. У саставе прэзідыума Акадэміі навук выбраны акадэмікі-сакратары: аддзялення фізіка-матэматычных і тэхнічных навук правадзейны член АН БССР Б. В. Панюк, аддзялення біялагічных і сельскагаспадарчых навук правадзейны член АН БССР А. І. Ляпо, правадзейны член Акадэміі навук Беларускай ССР Ц. Н. Годнёў, Н. Ф. Ярмаленка, В. А. Ляпоў.

На агульным сходзе былі таксама абмеркаваны кандыдатуры, выбраныя на аддзяленнях, і тайным галасаваннем выбраны ў правадзейныя члены Акадэміі навук Беларускай ССР:

аддзялення грамадскіх навук — пісьменнік М. Ц. Лынькоў; аддзялення біялагічных і сельскагаспадарчых навук — доктар біялагічных

навук, прафесар Ленінградскага Дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. А. Жданова Н. В. Турбін, член-карэспандэнт Акадэміі навук Беларускай ССР, доктар сельскагаспадарчых навук П. П. Рагавой;

аддзялення фізіка-матэматычных і тэхнічных навук — рэктар Беларускага Дзяржаўнага ўніверсітэта імя В. І. Леніна доктар геалага-мінералагічных навук К. І. Лукашоў, доктар фізіка-матэматычных навук А. Н. Сеўчанка, доктар фізіка-матэматычных навук Б. І. Сцяпаняў.

Агульным сходам зацверджаны членамі-карэспандэнтамі:

аддзялення грамадскіх навук — П. У. Броўка і С. П. Маргуловіч; аддзялення біялагічных і сельскагаспадарчых навук — доктар медыцынскіх навук, прафесар кафедры факультэцкай тэрыі Мінскага Дзяржаўнага медыцынскага інстытута Б. І. Трусевіч, доктар сельскагаспадарчых навук, нам. дырэктара Беларускага навукова-даследчага інстытута лясной гаспадаркі І. Д. Юркевіч; аддзялення фізіка-матэматычных і тэхнічных навук — доктар хімічных навук дырэктар Інстытута торфу Акадэміі навук Беларускай ССР П. І. Бялькевіч, член-карэспандэнт Акадэміі архітэктуры ССРСР прафесар А. П. Войнаў.

Агульным сходам Акадэміі навук Беларускай ССР зацверджаны таксама члены бюро аддзяленняў Акадэміі, выбраныя на агульных сходах аддзяленняў.

У рабоце сесіі Акадэміі навук БССР прынялі ўдзел Старшыня Савета Міністраў БССР А. Я. Кляшчын, сакратары ЦК КПБ М. В. Зямлін і Ц. С. Гарбуноў.

Удзельнікі сесіі з вялікім удзякам прынялі прывітаньне і пісьма правадары грапоўных, вялікаму карыфею навукі Іосіфу Вісарыянавічу Сталіну.

(БЕЛТА).

- Першая старонка. Перадавы. — Вынікі тэатральнага года. Сесія Акадэміі навук БССР, прысвечаная твору таварыша І. В. Сталіна «Эканамічныя праблемы соцыялізма ў СССР». А. Зарыцкі. — Новыя вершы. Другая старонка. І. Шаўла. — Вышэй адказнасці. В. Краўцоў. — Аб «дробязях» тэатральнага жыцця. А. Есакоў. — Глыбокае пранікненне ў вобраз. А. Бестужаў. — Творчае дасягненне артыстка. З. Азгур. — Закрыць дарогу пасрэдным творам. Трэцяя старонка. І. Гутараў. — Вялікае служэнне народу. М. Арлоў. — Слаўныя традыцыі. Ф. Куляшоў. — Зброяй сатыры. Чацвертая старонка. І. Кудраўцоў. — Першая сустрэча з паэтам. В. Бурносаў. — Безадказнасць да слова. В. Смаль. — Мастацтва Савецкай Украіны. Д. Фактаровіч. — Карысная кніга.

Да 75-годдзя з дня смерці Н. А. Некрасава

Вечары памяці паэта

Працоўныя рэспублікі ўшаноўваюць памяці вялікага рускага паэта-дэмакрата Н. А. Некрасава. У гарадах, раённых цэнтрах, камгаспах праводзіцца вечары памяці паэта, даклады і лекцыі аб яго жыцці і творчасці. 8 студзеня ў Сіаюзе савецкіх пісьменнікаў БССР адбыўся вечар, прысвечаны Н. А. Некрасаву. Пасля ўступнага слова М. Танка даклад аб жыцці і творчасці паэта зрабіў доктар філагічных навук І. В. Гутараў.

Таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў арганізавала лекцыі на тэмы: «Вялікі паэт рускага народа», «Сатыра ў творчасці Н. А. Некрасава», «Некрасаўскія традыцыі ў беларускай літаратуры».

Творы Некрасава на беларускай мове

Дзяржаўнае выдавецтва БССР у перакладзе на беларускую мову выдала рад твораў Некрасава. У 1936 г. вышла ў свет кніга паэта «Дзед Мазай і зайца» ў перакладзе А. Якімовіча, ілюстраваная мастаком В. Піхановічам. Тыраж не — 10 тысяч экзэмпляраў. Паўторнае выданне гэтай кнігі вышла ў 1938 г., тагасма тыражом у 10 тыс. экз. У гэтым-жа годзе выданы асобнай кнігай верш «Сялянскія дзеці».

Тры разы выдаваўся «Генерал Таштыгін».

У перакладзе А. Якімовіча ў 1940 г. вышла ў свет паэма Н. Некрасава «Каму на Русі жыць добра» (тыраж 10 тыс. экз.). Другі раз гэтая паэма надрукавана ў 1948 г.

Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпусціла ў 1936 г. у школьнай серыі «Выбраныя вершы» паэта на рускай мове, тыражом 15 тыс. экз.

Даваенныя выданні твораў Н. Некрасава сталі цэнтр бібліяграфічнай рэкаменд. Дзяржаўная бібліятэка БССР імя Леніна атрымала «Дзед Мазай і зайца» і «Каму на Русі жыць добра» ў Узбекістана. Цяпер гэтыя кнігі акупляюцца на выстаўцы, прысвечанай 75-годдзю з дня смерці Н. Некрасава, якая адкрылася ў Дзяржаўнай бібліятэцы імя Леніна.

Выстаўкі ў бібліятэках

У бібліятэках стаячы адкрыты выстаўкі, прысвечаныя творчыму шляху палымнавага рускага пісьменніка-патрыёта Н. А. Некрасава. Выстаўкі выклікалі вялікую цікавасць чытача да класічнай спадчыны паэта.

У Дзяржаўнай бібліятэцы імя В. І. Леніна выстаўка, прысвечаная Н. А. Некрасаву, знаходзіцца ў агульнай чытальняй зале.

Чытачы падоўгу спыняюцца каля яе, з цікавасцю запамінаюць з разнастайнымі выданымі кнігі паэта.

Цікавасць уяўляе раздзел выстаўкі «Некрасаў — журналіст і выдаўца». Тут можна ўбачыць літаратурны часопіс «Савременник», якім з 1847 г. кіраваў Н. А. Некрасаў. У трэцім томе «Савременника» за 1847 г. змешчаны вершы паэта «Філантрон», «Внимая ужасам войны» і «Сама».

Далей бачым некрасаўскія «Отечественные записки», якія працягвалі ў новай абстаўтоўцы развіваць ідэі «Савременника». На асобнай вітрыне — творы В. І. Леніна, у якіх ён пісаў аб Некрасаве, а таксама кнігі М. І. Калініна, даклад А. Жданова «Аб часопісах «Звезда» і «Ленінград». Тут-жа змешчаны асноўныя творы паэта: аднатомнікі, зборы твораў, што выдываліся ў савецкі час.

Раздзел выстаўкі «Рэвалюцыйныя дэмакратыі Некрасава змяшчыць чытача з творами Белінскага, Дабраўцова, Чарнышэўскага, у якіх яны пісалі аб палымнавым патрыёце зямлі рускай.

Раздзел выстаўкі «Некрасаў у рускай крытыцы». «Жыццё і творчасць Некрасава», «Некрасаў — дзеясло» паказваюць, якая вялікая спадчына паэта, які мена ён зрабіў для свайго народа. Кнігі Лунчыцкага, Чуккоўскага, Яголіна, Еўгеніева-Максімава расказваюць аб жыццёвым і творчым шляху паэта.

Творы Н. А. Некрасава ў савецкі час апавагалі шырокаму любоў і прызнанне чытача.

Яны былі выданы на 37 мовах народаў Сіаюза ССР тыражом 15 мільянаў 600 тысяч экзэмпляраў.

Новыя вершы

Аляксей ЗАРЫЦКІ. Палескі Назбек

Куток маляўнічы палескай зямлі Рукою разумнай дагледжаны дбала. На чорных тарфяніках проста лягалі У строгім парадку канал ля канала.

Зажыны спраўляць пачалі акурят Камбайны на ніве багатай бяскарынай. Як беляга пушкі, хусцінкі дзячучат Мільягоць над полем з высокіх камбайнаў.

І дах чарапічны калгаснае ГЭС Відзён ля ракі на зялёным прывольі, І шумам працаглым за поплавам дес Заве ў халадок пад гасціннае голле.

І жаўранах недзе няе над зямлёй Пра мірнае шчасце айчыны маёй...

— Скажыце, як гэты завецца калгас? — Пытаю сустрэчнага я чалавека. І з гордасцю кажа сустрэчны ў адказ: — Калгас наш завучы, чалавеча.

Казбекам. Раўніна, куды ні зірнеш, аж абрус, Рассеялена скрозь аж да самага неба. — Як-ж тут Казбек, — я кажу, — ці Эльбрус? — Па-мойму не гэткую назву нам трэба,

Бо наша Палессе усё-ж не Каўказ; Гарам не бываць тут, арлам тут не лётаць,

Палі, сенажці да пушчы у нас, На хвалях азёрных калышанца лотаць... — Эх, не зразумеў ты, дзівак-чалавек, — Сказаў мне сустрэчны і не без дакору. — Як след азіры ты ўсю нашу прастору. Не маем мы гор да жыццё ідзе ўгору. Яно, брат, не віжай у нас за Казбек.

Пра дзяўчыну і каваля

На камбайне жада жыта Дзяўчыначка малада, Сіта, глянула — прабіта. Ах, бяда, бяда.

Добра — кузія недалёка. — Каваляк, дай рады мне. Ён куча, а карым вокам Толькі зрэдку падміргне.

Лён камбайнам убрала Дзяўчыначка малада, Раптам штош машына стала. Ах, бяда, бяда.

Добра — кузія недалёка. — Дай мне рады, каваляк, Разарваўся ланцужок. І каваляк куча, куча І ўсё збоку Карым вокам Паглядае на яе.

Хутка верасць мінае. Лістапад мінуў. Зіма. Ён дзяўчыну ўспамінае, А дзяўчыны ўсё няма...

Пабелены будынак новай ГЭС Здаля відзць над сінаватым плёсам. То чымсь полем, То праз цёмны лес Адгэтуль цягнуцца да бліжніх аёсак Мядзінныя тугі правадары... Цямнее. Вечар.

У машынным залі Уклучыў рубльнік хлопеч малады, І хораша наўкола агні зазаялі.

Раптам звонкі, як звяночак, Раздаецца галасок: — Памажы мне, кавалячак, Дай мне рады, каваляк.

Я ў раён на злёт спышала, Да на санках не язда: Пад гарой падрэз зламала. Ах, бяда, бяда.

І куча без перапыну, Малатком каваля звоніць, Паглядае на дзяўчыну, Проста ў вочы ёй глядзчы:

— Не забудзь, дзяўчына-краска, Гэту сечку к каваля, Калі трэба, калі ласка, Усё скажу, усё зраблю.

— А скаваць ты шчасце можаш? — Будзеш лепшым кавалям. — Што-ж, калі ты дапаможаш, То як след яго скавём.

І да акна электрык падышоў Зірнуць на зоры ясным зямляма. А можа быць цяпер з усіх агнёў Ён бачыць толькі дальнія, Вунь тыя,

Знаёмай хаты, край сіла яна. Там, як успыхнула святло, дзяўчына Усміхнулася і стала ля акна І ўсё глядзчы на зямле над пласцінай.

А г н і

75 год з дня смерці Н. А. Некрасава

Вялікае служэнне народу

І. ГУТАРАЎ

Нікалай Алексеевіч Некрасаў в'ялікае найвялікшае прадстаўніком рускай класічнай паэзіі XIX стагоддзя, сапраўды народным паэтам.

Ліній высока цаніў мастацкую творчасць Некрасава, часта пытаў яго вершы ў сваіх творах і на сіле крытыкі дынамічнага ладу станаў яго побач з Чарнышэўскім і Шчадрыным. Ленін пісаў: «Яшчэ Некрасаў і Салтыкаў вучылі рускае грамадства адраіваць пад прыгладжанай і напамаджанай знешнасцю адукаванасці прыгоніна-памешчыка яго дражніцы і тэарэты, вучылі пенавіда крывадуннасці і бяшудна падобных тыпаў...».

Паэзія Некрасава стала і дапамагала вырашаць самыя складаныя сацыяльныя, палітычныя і эстэтычныя пытанні тагачаснага грамадскага жыцця. Яна ўнесла ў рускую паэзію новую тэматыку, новыя ідэі, вобразы, характары, жанры. Некрасаў распрацаваў рад новых кампазіцыйных і стылістычных мастацкіх прыёмаў, значна рушыў наперад тэорыю і тэхніку рускага вершаскладання ў галіне рытмікі, рыфмы, строфікі і фалькларызаванай, узагадзі літаратурную рускую мову прымі разумна і тэрмінамі, узятымі з вуснай паэтычнай народнай творчасці, гутарковай народнай мовы і таго слоўскавага саставу, які ўзнік у сувязі з развіццём грамадскага жыцця.

Свае літаратурна-эстэтычныя погляды Некрасаў выказаў у вершах, паэтычных дэкларацыях, крытычных артыкулах, пісьмах, літаратурных аглядах, «Заметках аб часопісах», апублікаваных у «Современнике» 1855—56 гг. Прычым ужо ў самых ранніх рэцэнзіях, літаратурных пародыях і гумарыстычных вершах ён змагаецца за рэалізм і палітычную актыўнасць мастацтва. У першым сваім аглядае Некрасаў сцвярджае: «Нама навуку для навукі, нама мастацтва для мастацтва, — усе яны існуюць для грамадства». Прызначэнне пісьменніка — быць наставнікам і аступнікам народа. Сапраўднае служэнне сапраўднаму мастацтву, паводле Некрасава, непарушна звязана са служэннем народу. «Ліч станеш служыць мастацтву — насалужыш і грамадству, і наадварот, сцяпен служыць грамадству — насалужыш і мастацтву», — пісаў Некрасаў В. П. Боткіну ў 1855 годзе.

Некрасаў змагаўся і пакутаваў разам з народам. У барацьбе за народ ён бачыў прызначэнне паэзіі і прызначэнне паэзіі. Не толькі па ідэях, але і па сваіх эстэтычных густах і мастацкіх поглядах Некрасаў быў рэвалюцыянерам у мастацтве, прапагандыстам класічнай рускай матэрыялістычнай эстэтыкі рэвалюцыйных дэмакратаў у мастацкай творчасці. У тэарэтыка-літаратурным паэтычным маніфэсце «Поэт и гражданин» Некрасаў на сутнасці развіцця тых-ж эстэтычных поглядаў, якія філасофскі распрацаваў Белінскі, Чарнышэўскі, Дабралюбаў.

Вялікую ідэю патрыятызма і грамадскага значэння літаратуры Некрасаў сфармуляваў у наступным закліку да паэта:

Иди в огонь за честь отчины,
За убеждение, за любовь...
Иди и гибни безупречно,
Умрешь не даром... дело прочно,
Когда под ним струится кровь...

Будь гражданином! служба искусству,
Для блага ближнего живи,
Свой гений подчиняй чувству
Всеобщинающей Любви.
(«Поэт и гражданин»).

Народнасць — жывая душа паэзіі Некрасава і асноўны крытэрыі для высвятлення ўсіх асаблівасцей яго паэтыкі і вызначэння яго літаратурна-мастацкіх поглядаў і эстэтычных меркаванняў.

Даследчыкі творчасці Некрасава сцвярджаюць, што Боткін упарт і настойліва тлумачыў паэту: «Накінь услаўляць любоў яшчэ і агароднікаў і ўсю гэтую высокашчыну». Але Некрасаў не толькі пісаў пра вёску, мужыкоў і іншых простых людзей, ён лічыў іх вусную паэтычную творчасць узорам мастацкага майстэрства, шырока выкарыстоўваў фальклор у сваіх творах і адкрыта арыентаваўся на мастацкія густы простага народа.

Прыгожым у паэзіі Некрасаў лічыў умение раскрыць унутраны свет чалавека, а самым узвышаным і цудоўным у духоўным абліччы чалавека абвясціў перадавую думку, высокародную ідэю. На палых рупаніях верша «Ушныне» (1874 г.) Некрасаў пісаў: «Няхай думка — проза, але ці вынікае з гэтага, што паэзія павінна абходзіцца без думак? Справа ў тым, што гэтая думка-проза ў той-жа час — сіла, жыццё, без якіх, уласна, няма сапраўднай паэзіі. І вось з гарманічнага спалучэння гэтай думкі-прозы з паэзіяй і атрымліваецца сапраўдная паэзія».

Творчая практыка паэта актыўна прапагандавала і сцвярджала гэты высокі і правільны эстэтычны прыныш. Паэзія Некрасава — гэта паэзія суровай праўды, вялікай рэвалюцыйнай сілы і высокародных сацыяльных імкненняў.

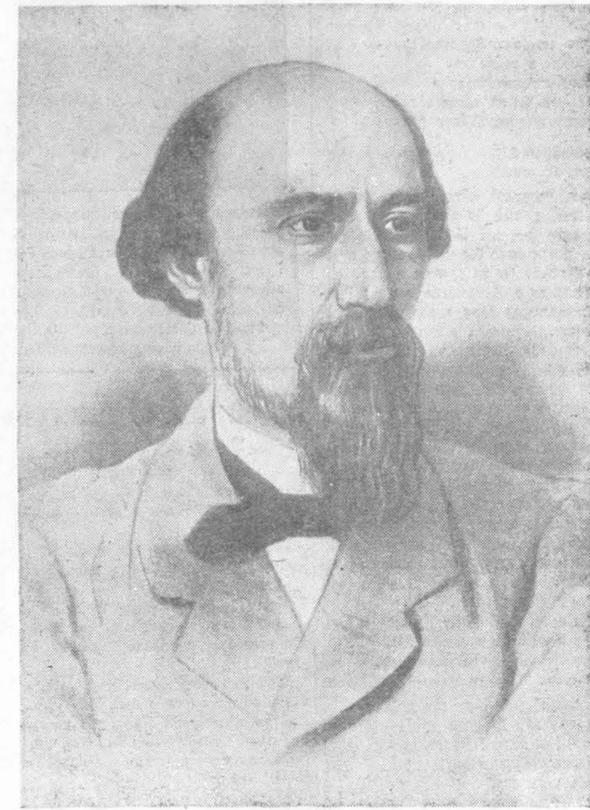
Некрасаў не любіў, не пісаў і не прызнаваў бездзейных, бяшудных твораў, у якіх няма сьведомай мэтанакіраванасці. За гэта асабліва паніў яго Белінскі, пакрысловаўчы, што ў паэзіі Некрасава «думка, якая здзіўляе сваёй правільнасцю і сур'ёзнасцю, з'яўляецца ў зусім адпаведнай ёй форме».

Праблеме зместу і формы ў мастацтве Некрасаў надаваў вялікае значэнне і прысвяціў асявятленню гэтай эстэтычнай катэгорыі спецыяльны тэарэтычны верш «Подражание Шиллеру».

У першай частцы гэтага верша («Сущность») праводзіцца думка, што задача мастацтва і паэзіі заключалася ў праўдывым і ўсебаковым адлюстраванні жыцця («В мире все темы прекрасны»); у яным разуменні і выразным нажале тыпаў «добра» і «любі». Калі-ж у паэтычнай глабокага і выразнага ўяўлення аб жыцці («Смутно блуждает твой взор!») і ён лічыць, што ўсё сіла творчасці заключалася ў падсвядомым патхненні, якое ўнушыла паэту нешта звышпамагутае («В первом лангити сила!»), — то Некрасаў раіць: «Грошь начатый разговор».

У другой частцы гэтага верша («Форма») Некрасаў пераканальна падкрэслівае прышчыповую важнасць у паэтычнай працы прафесійнай дабрабываласці, сапраўднага мастацкага майстэрства. Ён піша:

Форме дай щедрую дань
Временем: важен в поэме
Стиль, отвечающий теме.
Стих, как монету, чеканя
Строго, отчетливо, честно,
Правила следуй упорно:
Чтобы словам было тесно,
Мыслям — просторно.

Работе над формой, мове сваіх твораў Некрасаў аддаваў велізарную ўвагу, і яго выказванні пра асаблівасці і багацце слоўскага саставу рускай мовы вельмі цікавыя і павучальныя.

17 мая 1857 год Некрасаў пісаў Л. Н. Талстому: «Была я быў да слабе нявольным і праселжыў ночы над пяццю радкамі. З таго часу я вытес перакананне, што няма такой думкі, якую чалавек не мог-бы слабе прымусяць выказаць выразна і пераканальна для другога, і заўсёды прыра мне, калі сустракаю фразу: «яма слоў выказацца» і г. д. Гаўстава. Слова заўсёды ёсць, ды разум наш лянны».

Выходзячы з задач прапаганды ідэй рускай рэвалюцыйнай дэмакратыі, прышчыпавы народнасці і патрыятызма ў мастацтве, Некрасаў не толькі прымяняў у творчай практыцы, але і адстаіваў у сваіх літаратурна-эстэтычных дэкларацыях выкрывальны напрамак у літаратуры як самы карысны, перадавы і патрэбны для таго часу, таму што любоў да радзімы, народа там ніяк не магла не спалучацца з нянавісцю да эксплуатацый і з пратэстам супраць самаўладства. Такім рэчам за ўсё з'яўляецца верш «Блажен незлобный поэт» (1852 г.).

Некрасаў глыбока верыў у сілу працоўнага рускага народа, называў яго народам-багатором, радаваўся таму, што «яро і труд человека дивные дивы творят», і працаваў сваёй радзіме вялікую будучыню:

Покажет Русь, что в ней есть люди,
Что есть грядущее в ней.

(«Несчастные»).

Аб:

Еще народу русскому
Пределы не поставлены,
Пред ним широкий путь...

(«Кому на Руси жить хорошо»).

Гэтая глыбокая вера ў сілу народа і тала магчымаць Некрасава ўзняцца да сэнсальных прабачанняў, здзіўляючы блізкіх нашай сацыялістычнай рэчаіснасці. У паэме — вольскай былі «Горе старого Наума» гаворыцца:

Иных времен, иных картин
Привожу и начало

В случайной жизни берегов
Моей реки любимой:
Освобожденный от оков,
Народ неутомимый

Созреет, густо заселит
Прибрежные пустыни;
Наука воды углубит:
По гладкой их равнине

Суда-гиганты побегут
Несчетною толпою,
И будет вечен бодрый труд
Над вечною рекою...

Уплыў Некрасава на рускую паэзію і азвіццё сусветнай эстэтычнай думкі вельмі вялікі.

Слаўныя традыцыі

Пытанні мовы, яе выразнасці, вельмі цікавілі Некрасава і знаходзілі рэальны адбітак у яго творчасці. Некрасаў заклікаў малых паэтаў да стараннай работы над стылем твораў, да імкнення сцісла выказаць свае думкі. У вершы «Форма» ён пісаў:

Чтобы было тесно,
Мыслям — просторно.

Ён вучыў пісьменнікаў выкідаць усе лішнія з сваіх твораў. Пісьменнік П. Барбарскі расказаў аб тым, як сам Некрасаў працаваў над творами: «З пяцісот, а тысячы вершаў, — гаварыў Некрасаў, — пакінеш толькі сотню, астатнія базлітасна перакрэсліш».

Некрасаў асуджаў манернічанне і крыўлянне, чым асабліва вызначаліся вершы, напрыклад, Бенедзіктава. Аб іх ён пісаў: «Гэта не народная мова — і не мова людзей адукаваных — што-ж гэта такое... Не бярэжся даказаць — ведаем толькі, што на такі тон нельга пісаць здавальняючага твора аб тэме, якую выбрўў п. Бенедзіктаў».

На працягу ўсёй сваёй творчасці Некрасаў змагаўся за адпаведнасць стылю літаратурна-мастацкага твора, яго зместу, тэме.

Форме дай щедрую дань
Временем: важен в поэме
Стиль, отвечающий теме.

Пасля зборніка «Мечты и звуки», у якім у некаторай ступені правіліся нахілы да рамантычнай стылістыкі, Некрасаў робіць рэзкі паварот у бок дэмакратычнага стылю рускай літаратуры.

У 50 — 60 гады мінулага стагоддзя ішла напружаная барацьба паміж эстэтамі — прыхільнікамі чыстага мастацтва — і рэалістамі, прадстаўнікамі гогольскага напрамку ў рускай літаратуры. Пісьменнікі — прыхільнікі дваранскай літаратуры, якія прапаведвалі чыстае мастацтва, усяляк абмяжоўвалі ўздзеянне ў стыль першаў бытавой лексікі. Некрасаў выступіў праціўнікам гэтага «эстэцкага» напрамку ў рускай літаратуры. Карэні яго творчасці ўваходзяць у глыбіню народнага жыцця.

Некрасаў на працягу ўсяго жыцця збіраў народныя пагаворкі, апаздаванні, песні, прымаўкі, асобныя словы. Сястра паэта А. А. Буткевіч пісала аб гэтай жывасці Некрасава: «...паляванне было для яго не адно забаваю, але і сродкам знаёмства з народам... рэдкі раз не прывозіў ён са свайго падарожнічання якога-небудзь запаса для сваіх твораў». Некрасаў смяла ўводзіў у свае творы словы сям'янскага ўжытку.

Глыбокае веданне сялянскай лексікі і шырокае выкарыстанне яе дазваляе Некрасаву стварыць мастацкі праўдывыя карціны вёскі, паказаць духоўныя сілы сялянства.

Следам за Пушкіным Некрасаў звяртаецца да жанраў вуснай народнай творчасці. Шырокае ўважэнне ў вершы эле-

ментальнай народнай мовы абурала многіх сучаснікаў Некрасава, якія сталі на пазіцыі лібералізма, але затым высокая панілася рэвалюцыянерамі-дэмакратамі 60-х гадоў.

Паэмы «Кому на Руси жить хорошо», «Мороз — Красный нос» і многія іншыя творы Некрасава будуюцца на фальклорных элементах, лексіцы і фразеалогіі сялянскай гаворкі.

Сістэма мастацкіх сродкаў творчасці Некрасава падпарадкавана агульнай задачы стварэння адзінага стылю літаратурнага твора і яго зместу. Гэта праўдывы, яшчэ і прайраўляецца, і праўдывы, якія ў творах, што паказваюць сялянскае жыццё, маюць у сваёй аснове словы і паняцці, так ці інакш звязаныя з вёскай.

И облака дождливые,
Как дойные коровушки,
Идут по небесам.
Вскочил и на луг выехал
Детина: тело белое,
А шея, как смола...

Калі параўноўваць творчасць Пушкіна і творчасць Некрасава з боку рэалізацыі фальклорна-дыялектных элементаў, то кінецца ў вочы нааўнасць вялікай распаўсюджанасці стылістычных прыкладаў гэтага роду іменна ў творчасці Некрасава. Пасля рэфармацарскай дзейнасці Пушкіна руская літаратурная мова ўбірае ў сібе самыя разнастайныя лексічныя элементы агульнанацыянальнай мовы. Некрасаў тассама ўзбагачае свае творы грамадска-палітычнай і рознага іншага роду лексікай і фразеалогіяй, хоць уводзіць тэрміны з вялікай асцярожнасцю, баючыся імі зсмеіць мову літаратурна-мастацкай твораў. З гэтага паводу Некрасаў даволі катэгорычна выказаўся: «Мы не ахвоты да вучоных тэрмінаў і ўжываем іх толькі ў вынажку крайняй неабходнасці».

Грамадска-палітычная лексіка ў шасцідзятых гады мінулага стагоддзя шырока ўжывалася ў літаратурна-мастацкіх творах пісьменнікамі-дэмакратамі. Асаблівую грамадскую актыўнасць у гэты час набылі публіцыстычныя тэрміны: прагрэс, факт, фон, напрамак, цывілізацыя, ідэя, тэорыя, лібералізм, маса, асяроддзе, прышчып і многія іншыя. Рэжымінеры з газеты «Северная пчела», часопіса «Москвитиня» абураліся на гэтую культываваную дэмакратычным напрамкам грамадска-палітычную лексіку. Для іх яна была адназначна часткай «рэвалюцыйнага», «дэмакратычнага», таму што перадавала публіцыстыка, якая выражае рэвалюцыйныя ідэі, у асноўным і рэалізавала гэтую лексіку.

Некрасаў уводзіў у паэзію грамадска-палітычную лексіку, якая культывавалася дэмакратычным напрамкам рускай літаратуры шасцідзятых гадоў, і ўжываў яе адпаведна з тэмай і ідэяй вершаў.

Стыль Некрасава акамаў вялікае ўздзеянне на рэвалюцыйных паэтаў наступных эпох. Адлюстраванне стылістычнай метадалогіі Некрасава паглядзецца ў творчасці такіх сучасных савецкіх пісьменнікаў, як Твардоўскі, Ісакоўскі, Суркоў і іншыя.

Творчая спадчына Некрасава, якая прадстаўляе ў гісторыі рускай мовы яркі прыклад узорнага стылю, з'яўляецца жывой, плённай і ў наш час.

М. АРЛОУ.

Зброяй сатыры

Ф. КУЛЯШОУ.

Он на портрете добр и тих,
Как агнец, кроток и безгрешен;
Но взгляды его вполне,
В оригинале — не в картине:
Ему б висеть не на стене,
Ему висеть бы на осине!

Шляхам грабжаку і апукаства ішоў да багацця і славы герой сатыры «Чинозничка», дзе, паводле слоў Белінскага, рэалістычна дакладна, верна і жыва намалявана «адна з самых тыповых асоб Пецярбург» — хабарнік, казакрад і падхалім, у якой нібы спалучыліся малачайска ўгодлівасць і чычкаўска прапавіральнасць. Грэба заўважыць, што ў стварэнні сатырычных вобразаў перснкі чыноўнікаў і скрытых герояў узбагачэння Некрасаў заўсёды следаваў за Грыбаедавым і Гоголем.

Калі больш раннія сатыры Некрасава, пры ўсёй іх вастрасці, былі ў пэўнай ступені памаркоўнымі па тону і некалькі стрыманымі ў выказванні пацупіў абурэння, дык паэзія паэт пад уплывам Белінскага, а потым Чарнышэўскага і Дабралюбава стварэе мінства выкрывальнага твораў, у якіх рашуча і смяла гучыць голас «народнага заступніка». Суровай, рэзкай, базлігаснай была ўжо антычынёўніцкая сатыра «Кольбельная песня», напюнаена гінулым пацупіём да самотных прадстаўнікоў самадзяржаўна-бюракратычнай Расіі, дзе ва ўладзе сталі чыноўніцкая сатыра і падпечы душой і дзе паказвалі «поўнае бяспраўе народа перад чыноўніцтвам, поўная бескарыснасць прывядзенай бюракратыі» (Ленін). Не даўе, што рэакцыянер Бугарын, прачы-

таўшы гэтую сатыру, назваў Некрасава «самым отчаянным коммунистом», які «стремится вопиет в пользу революции».

Некрасаў выкрываў хіваасць, халодную жорсткасць, дражніцтва і ўладніцкі інстынкт пануючых класаў, базлігасна выкрываў хуленню, фарсысства і дурацкасць, якімі быў прасякнуты зверху далізу ўвесь мапартычны лад. У сатырычных вершах «Современная ода», «Православный человек», «Филантроп», «Перед зеркалом», «Секрет» і рэдзе іншых Некрасаў з адным сарказмам малое тыпы беззастойных дурацкаў і хіваасці дражніцкаў, якія з'яўляюцца ўвасабленнем паліцэйска-чыноўніцкай, памешчыка-прыгонніцкай Расіі — гэтага «царства грабжаку і бласонамернасці», краіны, у якой, як гаварыў Белінскі, «яма нават і паліцэйскага парадку, а ёсць толькі велізарны карпараты розных службовых злодзей і грабежнікаў».

Некрасаў жыў і тварыў у эпоху, калі «ўсе грамадскія пытанні зводзіліся да барацьбы з прыгонным правам і яго рэшткамі» (Ленін). Некрасаўска сатырычныя паэзія была прасякнута пафасам гэтай барацьбы супраць прыгонніцкага ладу жыцця. Перад чытчом сатыр праходзяць вобразы марнараўца-памешчыкаў, пануючых распуснікаў, жорсткіх прыгоннікаў-рабніцкаў, дваран, якія ліберальнічаюць, — усё гэтых «алкующих, праздно болтающих, обаяющих руки в кровь». Каму дашер не вядома выдатна антыпрыгонніцкая сатыра Некрасава «Родина», дзе ілмалваны тып сурогага дэспата, які мучыць дваровых і прыгонных — сваіх «подавленных и трепетных рабов», што

зайздросцілі «жыцьё последних барских псов» Гэты верш даўно прызнаны задаўрам рускай сатырычнай паэзіі.

Вельмі блізка да героя «Родины» прымыкае і дзікі пан-самадур з «Песной охоты», і ліхадзей-пан з сатыры «Отрывок из путевых записок графа Гаральского», і пхалівы вяльможка з «Размышления у парадного полковника». Апошняя з названых сатыр асабліва вылучаецца магучым сілай прагату супраць усёго рэжыму прыгоннага рабства; гэтая сіла амаць фізічна ачуваецца ў кожным слове гнубных вершаў, якія нібы вогненным патокам выліліся з-пад пера паэта. У паэтычна палымым маналогу, звернутым да бессароннага вяльможы-багача. Некрасаў выказаў гнуў, нянавісць і пагару народа да эксплуатацый і яго прагу да свабоды, яго думы аб рэвалюцыі. Тут паэт выступіў трыбунам, абінаваўцам, суддзёй над свегам гвалту, прыгнёту і здекаў над чалавекам.

Сатырычная паэзія Некрасава, якая з'яўлялася «выражэннем народнага жыцця, народных імкненняў» (Дабралюбаў), заўсёды жывілася рэвалюцыйна-дэмакратычнымі ідэямі «мужыцкіх дэмакратаў». З гэтых паэзіяў выходзіў Некрасаў, паказваючы сацыяльнае ўродства сучаснага яму грамадства.

Надзвычай вострая сатырычныя вобразы стварыў Некрасаў у геніяльнай паэме «Кому на Руси жить хорошо» (вобразы Упяцна, Шалашнікава, немца-ўправіцеля, Аболта-Абадуева, якуцкага генерал-губернатора).

Але-самым вялікім сатырычным творам Некрасава з'яўляецца паэма «Современники», якая да гэтага часу застаецца пераўраўдзільным узорам выкрывальнай лірыкі. Гэта — надзвычай і палітычна вострая сатыра на новых «гаспадароў

жыцця» — рускую буржуазію, якая пасля 1861 года адчула ўсю паўнагу сваёй эканамічнай магучасці і якая ірвала да палітычнай улады.

Біржавыя ліхвары, фабрыканты і започыткі, банкіры, акцыянеры, канцэсіянеры, мільянеры і іншыя рыцары «грэбежа агучнаго» — вось хто ў сямідзятых гады стаў героем дня і героем некрасаўскай сатыры. «Этот тип безмерно гнусен», — гаворыць Некрасаў, малючы сатырычны партрэт заўзятка дражніцка:

Пестрый галстук с черным фраком,
Ряд нечищенных зубов
И подернутая лаком
Рожа — признак дураков.
В перстне камень изумрудный,
Неотесанный болван...

«Безмерно гнусные» тыпы з вельмі выразнымі прозвішчамі: Сава Антыхрыстаў, Запачні, Грош, Шкурны і да іх падобныя — адкрыта прапаведуюць «разбой под видом честных спекуляций» — «пропаведующий, всеворующий, всехватающий, всеворующий союз». Яма такога значэнства, на якое не пайшлі-б гэтыя магчымасці-дражнікі дзеля памнажэння капітала, і яма межаў іх хіваасці і звяржэння прагнасці. Адаі з іх усклікае ў сатыры:

О господи! удвой желудок мой!
Утрой гортани! учети мой разум!
Дай ножницы такие изобрести,
Чтоб целый мир остричь валютною
разом...

Як бачым, расійская буржуазія ў часы Некрасава трыніла тымі-ж «залатаноснымі ідэямі», якімі ў нашыя дні трыняць

імперыялістычна дражнікі з-за акіяна. Цікава, што рускія фінансавыя рабонікі, паводле некрасаўскай слоў, стараліся пераняць «амерыканскі прыём» абрабавання народа: яны «что ни пошло — так шат».

Наш идеал, — говорят, —
Златанитический брат:
Бог его — тоже ведь доллар!

Так паказваючы буржуазнае дражніцтва, казнакрадства, хабарніцтва, грандызных памераў аферы і разбой сарод белага дня, паказваючы ўсю злачыннасць дзённай магнатаў капітала ў сучаснай яму Расіі, сатыра Некрасава настолькі дзейна, што яна і сёння бічыце фінансавых гавароў з Уола-стрыга, якія базлігасна эксплуатауюць народ сваёй краіны і прапавідаюць кроў народа Карэі ў імя нястрыманнага ўзбагачэння.

Сатырычная паэзія Некрасава належыць не толькі мінуламу. Традыцыйны выкрывальна-дэмакратычны лірыкі жыццун у «грознам смеху» Маякоўскага і байкавай творчасці Белінага, у сатырычных вершах Лебедзева-Кумача і эпіграмах Маршак, у творчасці Коласа, у байках і сатырах Крапіва. Баць паслядоўнікам традыцый Некрасава — гэта значыць, як і ён, горача любіць Радзіму і народ, лютай нянавісцю невадзіць пракаляты свет гвалту, быць базлігасным да ўсяго агіднага і пошлага ў жыцці, стварыць сатырычныя творы, выкарыстоўваючы тыя прыёмы сатырычнага грэатска, паэтычнай гіпербалы, пакуцкага сарказму, народнага гумару, немшматэлоўнага партрэтага жывалісц, граўніцкай сціласці і афармленасці мовы, якімі так цудоўна валодаў Некрасаў.

Першая сустрэча з паэтам

Іван КУДРАЦАУ

Першы зборнік вершаў дагэтуль неважкім паэтам чытаць сустракае з асаблівай цікавасцю. Як з жывым чалавекам, прыходзіць ён дамоў з кнігай незнаёмага аўтара і — гэціны гаспадар — чытае-слухае размову новага таварыша. І радасна, хараша становіцца на душы, калі ён пачуў шчыра, свежыя словы, якія крапулі сэрца, абудзілі думку!

Неяк прыкра, няёмка становіцца за гэтага таварыша, калі ён заводзіць сухую, нудную гаворку, раскажае пра тое, што ўжо не раз чуў. Хочацца тады спыніць чалавека, сказаць, што гэта ўжо даўно вядома, што гэта проста нецікава. Але спыніць прамую-паста... негэта: кніга надрукавана... І рука міжвольна цягне да алова — падкрэсліць тое, што не падобна, што непазятна, што неадарэчна... Прычым зборнік А. Лазіянога «Края мой шырэй» і яшчэ раз перагартушы яго, заўважаеш, што амаль да кожнага верша (а іх — 41) ёсць пэўная заўвага, пэўная прэтанзія. На меры зместава з кнігай незадаволенасць ёй ўзрастае; акрэсліваюцца характэрныя недахопы ў рабоце маладога аўтара.

Не здавальняе ўжо пават першы верш зборніка — «Отчына». У ім усюго тры строфы. Чытаем другую:

Ты наградзіла шэдра, как могла,
Прывольем рускім — радостю земной.
Ты мне дала орлиных два крыла,
Чтоб я свободно реял над тобой.

Відна ў вочы абстрактнасць і пуста-та гэтых радкоў. Гаворачы пра самае святое, што ёсць у чалавека, — пра бацькаўшчыну, паэт не знайшоў поўнаважкіх слоў, каб выказаць свае думкі і пачуцці, таму цэлая строфа атрымалася, так сказаць, халастой, без колькі-небудзь сур'ёзнай сэнсавай нагрукі. Бо што такое — чалавек радзіма ўзнагародзіла «прывольем рускім — радостю земной»? Або — «ты мне дала орлиных два крыла, чтоб я свободно реял над тобой?»

Вельмі слабае адуцвяленне слова, абмякчванне і лаго, няўменне адшукваць такое слова, акое з найбольшай сілай і паўна-тоты выказаць аўтарскую задуму, — бадай галоўны недахоп у творчасці А. Лазіянога.

Шматлікія наступныя, пасля «Отчыны», вершы зборніка сведчаць пра гэта. А сэрце вольна разволновалася.

Как воды старого Днепра,
— піша паэт у вершы «Кіев», — заўважаючы, што пам'янунае хвалявання сэрца з хваляванням рачной вады зусім неадарэчна.

Так «Тридцатьчетверка» ў вершы «Побитник» будзе стаяць, «як песня о долести нашей». Той-жа танк «Тридцатьчетверка» з верша «Танкисты» прайшоў на масту, «как молния косяка». А самалёт у вершы «Летчик» — «сходит прямо, ходит боком».

Песня матросаў, таварыць аўтар верша «Моря, океаны матросы пройдут!», звяніць «о мильях краях, о счастье дальних родных берегов, что в жизни дороге всего».

«Почахнулся парень, Как хмельной, — так малое паэт смерць партызана («Владимирская баллада»).

Усё гэта — не прыклады асобных няўдалых выразаў (а іх можна прадоўжыць), гэта палаччык нячужбы аўтара да пачытачнага слова.

Непераборліва ставячыся да слова, забываючыся на адны правільныя шлях да поспеху — «ізводішь едінног слова ради тысячи тонн словесной руды», малады аўтар часцей за ўсё бярэ тое слова, што на паверхні, пад рукою. Таму зборнік А. Лазіянога стракаціць слоўнымі трафарэтамі, штампамі, рытарычнымі выразамі. Вершы такіх, вядома, не хваляюць чыта-

А. Лазіянога. «Края мой шырэй» Дзяржаўнае выдавецтва БССР. 1952 г. (На рускай мове).

Часам А. Лазіянога не прадумвае пават тое, што ён будзе гаварыць у вершы. І тады атрымліваецца проста бессэнсца і неадарэчнасць.

Вось верш «Май на чужбине» — ён невялічкі:

Май на чужбине. Зашвела сирень.
На родине в такие дни
Я снял бы гимнастерку и ремень
И полежа бы на траве в тени.
Но здесь потуже затяну ремень —

Еще за Эльбой
Вражеская тень.
Чаму-ж успомніў аўтар сваю радзіму на чужыне, у чым ён адчуў там розніцу паміж двума святамі? Бацьчыне, «на родине в такие дни я снял бы гимнастерку и ремень и полежа бы на траве в тени».

У «Балладе о Матросове» апавядаецца, як у штабе перад боем «шродуман, проверен prima: провраться к восьми. Дополнить через час» (?). Перад атакай салдаты гадаюць: «Кому-то сегодня идти вперед и орден, быть может, носить на груди; а может придется упасть и не встать...». Але «сплошно... об этом гадать» — усклікае адін салдат. «Еще не такую мы знали беду!» Якую такую беду? Хіба салдаты пра бэй думалі, як пра бяду?

Дзіўна гучыць верш «Весна». Аўтар раскажае аб тым, што ў Крым ўжо вясна, цвітуць магноліі. А ў нас яшчэ ва ўсёй моцы зіма, яшчэ буеюць завіруха, ляжыць глыбокі снег. Заключная строфа верша:

Но что с того — и здесь, у нас, весна.
Дорога к счастью нам ясна.
Шумят станки с утра и до утра,
Идут сверх плана трактора.

Вось сапраўды — «у гародзе бузіна, у Києве дзядзька!» Прычым тут — «дорога к счастью нам ясна»? І яшчэ: а калі звыш плана ідуць тракторы круглы год, — дзе і вясна круглы год?

Тракторы не выдзігалі нагрукі паэта, і верш раскідаў.

Весь у зборніку А. Лазіянога і большасць іншых вершаў: «Песня о Доваторе», «Мне выпало счастье», «На заводных у деревни нашей». Але як добрую кнігу не сапусюць некалькі няўдалых вершаў і няўдалых радкоў, так бездапаможную кнігу не выграюць некалькі ўдалых вершаў і ўдалых радкоў, таму гаварыць пра іх не даводзіцца.

Выкалікае здзіўленне не тое, што малады і нявольны паэт А. Лазіянога напісаў кнігу бездапаможных вершаў. Выкалікае здзіўленне тое, што Дзяржаўнае выдавецтва БССР і вопытны паэт-рэдактар А. Зарыцкі выпусцілі гэтую кнігу ў свет.

Няўжо некаторыя таварышы думаюць, што калі напісаў некалькі дзесяткаў вершаў, якія па колькасці сваёй могуць склаці кнігу, дык гэта значыць, што ён напісаў кнігу, вартую выдання?

А Д Р Э Д А К Ц Ы

Газета «Сталинская молодежь» 7 студзеня г.г. змясціла пісьмо Д. Кавалёва «Пад выгладом барацьбы за бязвуковую крытыку». Аўтар пісьма наракае, што газета «Літаратура і мастацтва» ў перадавым артыкуле нібыта беспасадэчна анівала кнігу А. Лазіянога як бездапаможную ў ідэя-мастацкіх адносінах. Здавалася-б, што Д. Кавалёў на канкрэтным аналізе вершаў паэта дэявае памылковасць такой ацэнкі.

Але гэтага не здарылася. І не здарылася таму, што аўтар пісьма, узрушыўся з неікіх меркаванняў абараніць ад крытыкі зборнік «Края мой шырэй», адчуў, што гэта проста немагчыма. Але калі ўзяўся абараніць, дык трэба-ж абараніць! І Д. Кавалёў піша, што ў кнізе ёсць вершы, якія «спадкуляюць сваёй прастамай і хваляючым» Праўда, з аспарожнасці, Д. Кавалёў назваў толькі два такія вершы: «Балладу о Матросове» і «Матросы». Калі-б крытыку быў

прычыповым, ён ніяк не назваў-бы верш «Баллада о Матросове», у якім ёсць шмат недарэчнага, — хваляючым. Што датычыцца другога хваляючага верша, названага Д. Кавалёвым, — «Матросы», дык яго няма ў кнізе А. Лазіянога, ён проста выдумана. Узніклае законнае пытанне: ці чытаў Д. Кавалёў кнігу, пра якую павёў гаворку? Ці чыталі яе ў рэдакцыі «Сталинской молодежи»?

У заключніні пісьма гаворыцца: «Газета «Літаратура і мастацтва» ўжо не першы раз агітула ахайвае творы маладых». Не зразумела, якія творы-мае на ўвазе Д. Кавалёў? Ці не ўласную кнігу, па якой былі зроблены справядлівыя крытычныя заўвагі?

Д. Кавалёў не варта пад выгладом абароны маладога паэта адводзіць крытыку ад кнігі «Края мой шырэй».

пэжных імперыялістычных поў, перадаваў іх зварынае аблічча і чорнае нутро, каб у гэтым вобразе чытачы пазналі і бандытаў Ціта і Адэнаўра, і прыхаваных сацыялістаў, і нічымных прывілейцаў маршалізаваных краін. Вобраз-жа лёгкадумнага сімулянта-Шаўкі, які раскажае акружачым, што не верыць у тое, чаму слухаюць, зніжае закранутую тэму.

Як бачым, пават тым вобразам, сімваламі якіх не выкалікае прычыповата іярэчана, аўтар не змог падаць правільна, з прычыны чаго не дасягнуў пастаўленай мэты.

Яшчэ горш абстаціць справа там, дзе Корбан хоча перадаць у алегарычных вобразах сілы прагрэсу і розуму народната. Тут проста няма ніякай мячымасці і зумець, на якой падстава ўзяты той ці іншы вобраз, хоць стаіць за гэтым вобразам. Так для ўвасаблення сім і прагрэсу ўзяты зуб. Эстэтычны густ павінен быў падказаць паэту, што негэта ўвасабленне ў вобразе жывёліны цэлага краіны, народы з іх традыцыямі, савамі, мудрасцю.

Многа ў Корбана і такіх алегарычных пераказаў, якія наогул нікога не прастаўляюць, ніякіх думак не выражаюць, а проста прысутнічаюць сваёй птушынай лі жывёльнай персонай. Ну, каго, напрыклад, разумее аўтар пад вобразам ката з байкі «Служка», які раіць Шаўку перастаць брахаць? А прастаўнікам якіх сіл з'яўляюцца шпакі з байкі «Драпежнікі і Волат»? Беліскі гаварыць, што хоць у байках Крылона і дейнічаюць мядзведзі, лісьці, ваўкі і мазны, але за імі бачым людзей з іх справамі, звычкамі, характарамі, сацыяльнымі тэндэнцыямі. Чые-ж характары, сацыяльныя тэндэнцыі вы-

являюць персанажы памянёных баек Корбана? Невядома.

Корбан зусім справядліва крытыкаваў за адсутнасць яснасці, адрэсэнсці, за туман у байках. Аднак крытыка, як відаць, не дапамагла маладому пісьменніку, які павінен зразумець, што толькі марксісцкі, дыялектычны падыход да з'яўлення данамога правільна асвятляць падзеі, паказа, што негэта ўвоцсі свая, вузла-асабістыя карытывы і дыскусійныя меркаванні ў пытанні, якія вырашаны халды жывы.

Некалькі заўваг пакошт іншых недакладнасцей у байках Корбана. У байцы «Нябгіта свіння» гаворыцца, што пасля таго, як гэтая свіння атрымала алуноўку, «не трэба стала шытаць гарод». Цяжка зразумець гэты сказ. Што азначае «не трэба стала»? Ці то гэта азначае, што не шатровае больш шытаць гарод стала, г. зн. пастаянна, ці стала? Тут проста лішняе слова, акое толькі абмяжарвае сказ.

У гэтым-жа нумары часопіса змешчана і падборка лірычных вершаў Пятра Прыходзькі. Акрамя таго, што гэтыя вершы вельмі агукныя, рытарычныя, празлічаны, яны маюць шмат недакладнасцей і няяснасцей. У вершы «Хлеб — Інды» паэт гаворыць:

На вяснінкі Кангрэсе народаў у абарону міру сустраляў народная артыстка СССР С. Шантурева і Густа Фучыкава. С. Шантурева выконвае ў песе «Дарогай басмэрсца» роллю Густы Фучыкавай.

Фота В. Савасцянава. (Фотакроніка ТАСС).

У заводскім клубе

Марознае паветра прарэзаў заводскі гудок. Працоўны дзень закончыўся. Стала людзям на вуліцах, якіх выдуча да Добрушскага цэлюльзна-папяровага камбіната «Герой працы».

Кады рэкламнага шчыта спынілася група рабочых камбіната. Вясёлы малады хлопец у расшліпаным ватку ўголас чытае тэкст афішы: «Сёння ў заводскім клубе сімаі самадзейнага тэатральнага калектыва будзе паказаны спектакль «Плюць жаваранкі»».

Клуб даўно стаў любімым месцам адпачынку рабочых і служачых камбіната. Яны ахвотна прыходзяць сюды, каб паглядзець спектакль, новы кінафільм, паслухаць цікавую лекцыю, прыняць удзел у канферэнцыі чытачоў.

Звыш пяці год пры клубе працуе самадзейны тэатральны калектыў. Кіруе ім жонка слухачага камбіната Е. К. Навадворская. Любімай справе яна аддае ўвесь свой вольны час.

За пяцігоддзе драмгурткоўцы паказалі спектаклі: «Юнацтва баявоў», «За тых, хто ў моры», «Хлеб наш надзеіны», «Казка аб праўдзе», «За другім фронтам», «Вілікая сіла», «Калінавы гай» і аднаактвыя п'есы.

З кожным новым спектаклем павышаецца майстэрства гурткоўцаў. Кіраўнік калектыва тав. Навадворская навучыла іх працаваць не толькі над сваёй ролляй, але і разумець п'есу ў цэлым.

З задавальненнем працавалі гурткоўцы над спектаклем «Плюць жаваранкі». Галоўныя ролі ў ім выконваюць людзі розных узростаў і прафесій, але ўсіх іх прывяла на сцэну вялікая любоў да рэалістычнага і жывасцвярдальнага мастацтва.

Спектакль падыходзіць да канца. Маші Насці Вярыбінкай Аўдоця Захаруна (О. Сініцына) кажа, звартаючыся да Насці і Вераса:

«Падзякуйце, дзеткі мае, за сваю шчасліваю долю нашага роднага баявоў Сталіна. Няхай ён блаславіць вас у вялікі шлях».

Усхваляваным і задаволеным, разыходзілі людзі з клуба.

Не паспела яшчэ старшыня праўлення клуба Храпуцкая зняць грыв (яна іграла ў спектаклі роллю каласіцы Паўліны), як да яе ўжо падбег мастак Сяргей Лук'янаў — пастаянны афарміцель усіх спектакляў.

— Вара, вось паглядзі, — і ён разгарнуў перад ёю эскізы дэкарацыі да будучага спектакля «У стэпах Украіны», над якім пачаў працаваць заводскі драматычны калектыў.

В. СЯМЕНАУ.
г. Гомель.

Мастацтва Совецкай Украіны

... Над шырокімі прасторами квітнеючай Совецкай Украіны, над іе лясамі, палымі гучыць велічная песня Ф. Казіцкага «Пра баявоў народнага, пра Сталіна роднага» Гэтай песняй пачынаецца каларовы мастацкі фільм «Канцэрт майстроў украінскага мастацтва», які знаёміць з пудоўнічымі музычнымі творамі Украіны ў выкананні лепшых салістаў і ансамбляў рэспублікі. Прыгажосць і невычэрпную жыццёвую сілу нацыянальнага па форме і эстэтычнага па зместу украінскага мастацтва адчуваеш, праглядзеўшы гэты фільм.

У праграме канцэрта, які складае змест фільма, прастаўлены розныя віды мастацтва, але асноўную ўвагу пастаўнічым аддалі паказу багатай нясеннай творчасці украінскага народа.

У фільме-канцэрце выступаюць буйнейшыя акалётны Украіны народныя артысты СССР Б. Гмыра, Е. Чаўдар, народны артыст УССР М. Рамеўскі, заслужаная артыстка УССР З. Старчэнка.

Вялікае ўражанне пакідае выступленне харавых ансамбляў — Дзяржаўнага украінскага хора пад мастацкім кіраўніцтвам Г. Вяроўкі, каналы «Думка» і Закарпацкага народнага хора.

Да ліку лепшых нумароў канцэрта граба аленіст пудоўнае выкананне Дзяржаўнай аслужанай каналы балдурыстаў песні «Закувала та сіва зялёна».

Апрача сольнага спавання і харавога мастацтва, у праграме канцэрта шырока прастаўлена опернае і балетнае мастацтва

«Канцэрт майстроў украінскага мастацтва». Новы каларовы мастацкі фільм, Сізіярый і пастаўніка Б. Барнета, рэжысёр В. Лаланюк, аператары А. Мішурын, Е. Андрыянціс. Вытворчасць Кіеўскай кінастудыі.

Слаба прастаўлены ў фільме народныя таленты «Галэк» у выкананні Дзяржаўнага ансамбля тацца УССР пабўдлены ўласнай яму імялісці.

Канцэртнай праграме яўна нестасе жывога і дасціпагна кінаферанса.

Наш народ любіць музычна-мастацкія карціны. Трэба спадзявацца, што беларускія кінамастацтвафітмы ў бліжэйшы час створаць свой мастацкі фільм-канцэрт, у якім пакажучь совецкаму глядачу лепшыя ўзоры выканаўчага майстэрства нашай рэспублікі.

В. СМАЛІЦ.

Карысная кніга

Публіцыстычная і мастацкая практыка совецкіх пісьменнікаў — прадстаўнічоў самай перадавой, самай ідэйнай літаратуры свету, разам з маладымі літаратурамі «ўдарных брыгад» у асобе народна-дэмакратычных краін служыць прыкладам для ўсіх жывасцвярдальных сіл літаратуры і мастацтва.

У сватае сталінскага апалізу перснктыву барацьбы за мір, супраць пахалашчыцкай ваіны выключнае значэнне набывае тое прызнанне, акое знаходзіць у нашай краіне творчасць прагрэсіўных пісьменнікаў зарубешных краін. З трыбуны XIX з'езда партыі А. Фадзеву зьявіў, што «яшчэ савецкі народ высока цэніць іх ідэйна-мастацкія дасягненні... Па ініцыятыве таварыша Сталіна лепшым з гэтых пісьменнікаў прывоўваюцца Сталінскія праміі міру і Сталінскія праміі і мастацтва. Мы ганарымся тым, што руская мова стала мовай, на якой усе сумленныя пісьменнікі свету могуць атрымаць цалер суэтуўную трыбуну і справядліваю аданку іх працы».

Выяўленнем гэтага прызнання вялікага значэння прагрэсіўных літаратур краін капіталізма ва ўсеаароднай барацьбе за мір з'яўляўся выхад у свет зборніка артыкулаў «Прагрэсіўная літаратура краін капіталізма ў барацьбе за мір».

Зборнік адкрываецца найбольш значным паводле сваёй насычанасці фактамі і тэарэтычнымі абгульняннямі артыкулаам «Прагрэсіўная літаратура краін капіталізма ў барацьбе за мір». Зборнік артыкулаў. Акадэмія навук СССР. Маска, 1952 г.

«Прагрэсіўная літаратура краін капіталізма ў барацьбе за мір». Зборнік артыкулаў. Акадэмія навук СССР. Маска, 1952 г.

Напаіць на прыдарожжы Клёны маладыя,
Каб іскрыліся на пожнях Росы залатыя.

Якая-ж сувязь тут паміж тым, што Волга напоіць клёны маладыя, а іскрыцца будуць росамі пожны задатыя? З верша не відаць. Сустрэкаюцца ў вершах Прыходзькі і іншыя бессэнсавыя мясціны. Ну які сэнс, напрыклад, у словах: «Будуцьні змяняюць шыр Палесся» або якая пазія ў выразе: «У жыццё ўвайшоў у пярвёра халод?»

Байкі Уладзіміра Корбана і вершы Пятра Прыходзькі, у якіх малама супярэчлівае, туманнае, надрукаваны зусім нядаўна, пасля таго, як з трыбуны XIX з'езда партыі з новай сілай прагучала патрабаванне рашуча ўзмацніць барацьбу супраць усёго пасярэдняга, сумнага, шэрага, павысці ідэйную і мастацкую якасць твораў.

Прыведзеныя прыклады гавораць, што ад гэтым патрабавання забылі як некаторыя нашы паэты, так і рэдакцыя часопіса «Беларусь».

В. БУРНОСАУ.

Д. ФАКТАРОВІЧ.

Безадказнасць да слова

У дванадцатым нумары часопіса «Беларусь» за 1952 год паэты Уладзімір Корбан і Пятро Прыходзька выступілі з палборкам сваіх новых твораў. Корбан надрукаваў байкі «Нябгіта свіння», «Служка», «Драпежнікі і Волат», а Прыходзька — лірычныя вершы. Кожны з гэтых твораў з'яўляецца водгукам паэтаў на падзеі сучаснасці.

У сваіх байках Корбан паставіў высокую мэту — агітэ сатыры закліаіць падальшчыкаў новай ваіны, крывавых заправілаў Уад-стрыта. Выкарыстоўваючы традыцыйны прымь байкі, аўтар увасабляе сілы зла і разбюў ў алегарычных вобразах жывёліні і звароў. Але перш чым уводзіць у байку той ці іншы алегарычны вобраз, пісьменнік павінен усёбакова ўважыць, які поўна гэты вобраз будзе перадаваць сутнасць падзеі, характару, з'явы, у якія абставіны пастаўлены гэты вобраз і ці не будзе гэта супярэчыць гістарычнай праўдзе.

Вось байка «Нябгіта свіння». Калі пачынаеш яе чытаць і даведваешся, што «нябгіта свіння» прадстаўляе сабой амерыканскі імперыялізм, то здзіўляешся: на якой падстава паэт лічыць амерыканскую свінню нябгітай? Гісторыя — выдатны сведка таго, што свіння Уад-стрыта біта моцна і неадарэчнава. Яна біта ў перыяд грамадзянскай ваіны салічнымі савецкімі воінамі, біта ў Кітаі і ў еўрапейскіх краінах народнай дэмакратыі. Цяпер гэтую нахобную свінню б'юць мужныя салдаты Карэі. Як бачым, праўда гісторыі абяртае спярэжжаны байкасіца. Ад байкі ве-

надуманасцю сітуацый, фальшу, гістарычнай і мастацкай няпраўдаў.

Заканчваюцца байка наступнымі словамі:

Паны заморскія свінчык нораў маюць—
Усё носіцца з ваіной,
Але, на погляд мой,
Яны, як гэтая свіння, у рэбры атрымаюць.

Калі ўлічыць, што свіння з байкі Корбана «ў рэбры атрымала»... усюго толькі дубамі, дык, мякка кажучы, тут аўтар разоходзіцца з перспектывай хошу гісторыі, з той агукнаваюмай ісцінай, якая спярджае, што калі імперыялісты развучаюць новую суэтуўную ваіну, то гэта пачынае канец усёй алачынай сістэме капіталізма.

У байцы «Служка» аўтар збройі сатыры імкнецца закліаіць наймітаў Уад-стрыта, якія ўвасаблены ў вобразе дварянак Шаўкі. На заўвагу ката вінуць брахаць у свет пусты Шаўка так адказвае:

Сусед! Я ведаю сама,
Што ў гаўканім мамі няма патрэбы,
Але-ж хай чые гаспадар і думае, што хлебам
Ен корміць Шаўку недарма.

Вядома, што ў аграрна-праслаўленай імперыялізма ёсць і такія служкі, якія гаўкаюць на вепер. Але-ж куды больш небесчэпнымі з'яўляюцца сабакі, якія не проста гаўкаюць на вепер, а жасуаюцца. Пісьменнік-сатырык павінен даць такі вобраз, тып, які-б увасабляў рысы дра-